

činil celkový počet zaměstnanců t-ové režie 11.789 osob.

Literatura.

Ač literatura o t-ovém m-u je dosti hojná, nemáme v tomto oboru obsáhlejší české vědecké práce.

Z novějších spisů, zabývajících se základními otázkami zdanění t-u a t-ového m-u dlužno zaznamenati především díla pojednávající o finanční vědě, na př. Engliš: „Finanční věda“ (1929) a Funk: „Finanční věda se zvláštním zřetelem k čl. zákonodárství finančnímu“ (III. vyd., 1930), dále pak spisy vydané se zřetelem k nedávným snahám po zavedení t-ového m-u v Německu, na př. Bräuer: „Reichstabakmonopol oder Tabak-Verbrauchsteuer“ (1931) a Flügler: „Tabakindustrie und Tabaksteuer“ (1931). Přehled dějin našeho t-ového m-u podává Jelínkův článek „Z historie tabákového monopolu a tabákové režie“ ve Věstníku čl. tabákové režie (1932). O býv. rakouském t-ovém m-u jedná S. M. Wickett: „Studien über das österreichische Tabakmonopol“ (Finanzarchiv 1897, roč. 14.), Arnoldův článek „Tabakmonopol“ v Mischler-Ulbrichově Österreichisches Staatswörterbuch a Possanner: „Das Tabakverschleißwesen in Österreich“ (1901). Všechna tři posléze uvedená díla jednájí také o dějinách t-ového m-u. O býv. uherském právu viz Márkus: „Ungarisches Verwaltungsrecht“ (1912).

O platném právu jedná Funk: „Naše berní právo“, část zvláštní (1935), Bekerův článek „Monopol“ ve Slovníku obchodně technickém, účetním a daňovém (1932), heslo „Monopoly“ ve Slovníku veřejného práva čl., a Vencálek: „Finanční universum“ (1924) s doplňky. Eglauer: „Zoll- und Staatsmonopols-Ordnung“ (1893) obsahuje komentář celního a monopolního řádu. Vybral: „Reforma finanční správy“ (1936) podává reformní náměty také pro obor t-ového m-u. O t-ové režii po stránce provozní a technické viz „Čsl. vlastivědu“, díl 6. a 9.

Zdeněk Eberl.

Taxa.

Taxa (z řeck. τὰξισ, τὰσσειν v pozdější latině taxatio, určení, zjištění) značí nejobyčejněji úředně regulovanou úplatu, zač jisté zboží smí se prodávati neb určitá práce konati. Ve smyslu tom shledáváme se s hojnými taxami již v dobách starších, tak nad jiné ve středověku. I v době nynější jsou případy takových tax obvyklými (taxy advokátní, notářské, lékárnické, povoznické).

V jiném smyslu užívá se slova taxa k označení dávek nucených, jež určité osoby dle imperativních předpisů platiti musejí ve prospěch korporace veřejné (státu, země, obce) u příležitosti úkonů rázu veřejnoprávního v jejich prospěch předse-

zvatých. V těchto případech mluví se o taxách právních. Taxy tyto možno dělit na dvě skupiny: Do první náležejí taxy, jež platí se u příležitosti, kde požadují se určité činnosti orgánů veřejných a jako částečná úhrada za náklad činností tou způsobený platí se zvláštní dávka. Taxa má zde povahu úplaty za výkon. Dávky tyto možno řaditi mezi poplatky ve smyslu vědy finanční (viz heslo Poplatky).

Druhou kategorií tax právních tvoří taxy placené u příležitosti propůjčení zvláštních oprávnění, na př.: udělení titulů, šlechtictví, různých privilegií a pod. Taxy tyto, byť i starší doktrína odůvodňovala je se stanoviska principu poplatkového, nelze pokládati za poplatky ve smyslu vědy finanční, nýbrž mají povahu daní ve vlastním toho slova smyslu.

Taxy právní obou výše uvedených kategorií sahají původem svým již do dob pradávných. Zjevy obdobné taxám jako úplatám za zvláštní úřední úkon shledáváme již v starém právu germánském (fredus, Gewette. Fredus je ta část pokut placených ve franském soudním řízení, která se platila ne poškozenému, nýbrž úředníkům za porušení míru. Gewette je pokuta placená králi franskému za porušení královského míru. Srov. blíže Schröder, Lehrbuch der Deutschen Rechtsgeschichte a Deutsches Rechtswörterbuch, kde jsou sebrány i doklady).

Rozšířily se v pozdějších dobách neobyčejně. V době státu patrimonálního, kde péče právní v převážné většině nalézala se v rukách soukromých juridentů (vrchností, stavů, měst, církve a j.) a kde jen centrální úřady a vyšší instance byly státními, plynuly taxy za úkony jednak do pokladen zeměpanských, jednak juridentům soukromým, ano i jednotlivým úředníkům. Taxy, jež plynuly úředníkům in partem salarii nazývány též sportle, sportule. Taxy za zvláštní oprávnění svůj původ mají v právu lenním a vytvořily se z čestných darů, jež lenním pánům u příležitosti udělení různých oprávnění od vasallů byly dávány. Na místo těchto od případu k případu určovaných darů nastoupily později platy v určité výši, jež zvláštními předpisy byly upravovány a rozšířeny na případy, kde udílena různá oprávnění od zeměpánů jejich poddaným.

V Rakousku shledáváme se s oběma útvary tax právních velmi záhy a postupem času vytvořeno jich množství nepřehledné. Byly z části různě upraveny dle jednotlivých

zemí k monarchii náležejících. Tříditi je systematicky jest téměř nemožno; jen některá rozdělení možno uvést, jež však z části vzájemně se křížují. V základu možno je dělit na taxy za určité výkony a taxy za určitá oprávnění. Poslední byly jednak taxy zeměpanské jednak taxy soukromé, podle toho, plynuly-li do pokladny zeměpanské neb soukromým juridicentům (vrchnostem, stavům, městům, církvi a j.), případně i jednotlivým úředníkům. Taxy zeměpanské tříditi možno dále podle úřadu vyměřujícího na taxy dvorské a taxy zemské. Podle druhu činnosti, jež taxy podléhala a dle toho jednalo-li se o soudnictví neb politickou správu, možno dělit taxu na taxy vrchnostenské a taxy soudní, taxy soudní byly taxy v záležitostech sporných, nesporných a taxy knihovní (při deskách zemských, knihách pozemkových a městských). Vybírání sportlí ve prospěch úředníků, vedlo ku průtahům a vykořisťování stran. Za Marie Terezie (r. 1749 a 1754) nařízeno, že taxy zeměpanské nemají plynouti úředníkům ale zeměpanské komoře. Za Josefa II. všeobecný řád soudní z 1. V. 1781 zakázal výslovně všem soudcům brání tax in partem salarii.

Nejdůležitější z tax majících povahu úplat za konání úřadů veřejných byly taxy soudní. Velká jich roztržitost dle jednotlivých zemí byla odstraněna teprve za Josefa II., kdy dostalo se taxám v záležitostech sporných a nesporných nové důležité jednotné úpravy dvěma zákony: pat. z 1. XI. 1781 (Sb. z. s. č. 28) pro záležitosti sporné a pat. z 13. IX. 1787 (Sb. z. s. č. 717) pro záležitosti nesporné. Taxám těm podléhaly téměř veškeré soudní akty a expedice, a výše jich řídila se zpravidla v záležitostech sporných podle velikosti místa, kde péče právní byla vykonána tak, že za soudní akty ve větších městech platila se taxa vyšší, při taxách v záležitostech nesporných podle výše jmění, případně podle výše příjmů. Výnos jich byl poměrně nízký, tak činil r. 1826 kolem 500.000 zl. v celé říši. Příčina spočívala hlavně v tom, že taxy byly kreditovány, t. j. žádná expedice nesměla býti zadržena pro nezaplacenou taxu, což vedlo k tomu, že bez zvláštního vyzvání a exekuce nebyvaly placeny.

Taxy za udělení zvláštních oprávnění (titulů, šlechtictví, řádů, hodností, privilegií), zvané též taxy politické a komorní, plynuly povždy do pokladny komory zeměpanské. I pro ně byly vydávány

zvláštní řády, z nichž nejdůležitějším před poslední jich úpravou byl dvorní řád taxovní z r. 1785 (Hoftaxordnung) a zemský řád taxovní z r. 1786 (Ländertaxordnung). Předpisy řádů těchto nebyly veřejně vyhlášeny, následkem čehož strany, jimž taxy byly vyměřovány, poukázány byly na libovůli úřadů vyměřujících. Povahu taxy za zvláštních oprávnění měla i arrha služební, jež původ svůj vzala r. 1713 a jejíž výnos plynouti měl zprvu „pro dote“ vídeňského ústavu bankovního (Stadt-Banco-Institutum), arrhu platiti měli úředníci a sluhové dvorští při úřadech jak civilních, tak vojenských a při úřadech na těchto závislých, již byli pod přísahou a požívali „ex aerario“ služné, adjutum neb výslužné nejméně 500 zl. ročně. Pozdější úprava stala se r. 1775, 1792 a arrha byla zrušena r. 1820.

Četné vady předpisů taxovních vedly k tomu, že již od r. 1818 bylo pomýšleno na reformu tax. Obtíže této reformy nejlépe lze si představit, uvážíme-li že nepřetržitě trvala až do r. 1840, kdy teprve nastala nová úprava řádem kolkovním a taxovním ze dne 27. I. 1840 (podrobnosti reformy srov. Funk, Poplatek z převodů majetkových na případ smrti, I. díl). Zákon tento upravil pouze taxy, pokud příslušely úřadům zeměpanským. Ony taxy jež plynuly juridicentům soukromým, zůstaly i nadále v platnosti a teprve sestátnění veškeré justice a správy v polovici XIX. století odstranilo tyto taxy soukromé.

Zákon kolkovní a taxovní dělí se ve dva díly: první díl zákona: zákon kolkovní, upravuje dávky kolkem vybírané, mezi něž pojaty dřívější taxy za zvláštní výkony úřadů zeměpanských, díl druhý: zákon taxovní upravil jednotné taxy za zvláštní oprávnění a pouze jedinou taxu, mající povahu úplaty za zvláštní úřední výkon: taxu depositní. První díl zákona kolkovního a taxovního byl zrušen zákonem poplatkovým z 9. II. 1850, č. 50 ř. z. (srov. heslo Poplatky, Funk, spis citovaný a Naše berní právo, 1936, § 58), naproti tomu zůstal druhý díl „zákon taxovní“ (§ 133—240 zák. kolk. a tax.) nadále v platnosti. Až do doby dnešní nebyl formálně zrušen, ale ve skutečnosti zbylo z něho prakticky velmi málo. Mimo taxy v zákoně taxovním uvedené shledáváme se jen porůznu se zvláštními taxami, jež po vydání zákona taxovního byly ponechány, případně nově byly zavedeny neb upraveny.

Předmětem tax podle řádu taxovního

z 27. I. 1840 (§§ 133—240) byly: I. zeměpanská propůjčování milosti, II. propůjčování služeb, III. obsazování duchovních beneficií, IV. propůjčování privilegií, V. udělení různých oprávnění, VI. úschova u soudu uložených statků. — Již za Rakouska zrušena byla taxa za obsazování duchovních beneficií, upravená v §§ 189—204 zák. tax (zák. z 13. XII. 1862, č. 89 ř. z.) a nahrazena poplatkem v s. p. 86/40 popl. zákona zmíněným, a některé taxy za zeměpanské propůjčování milosti (za některé úřady čestné a taxy inkolátní a indigenátní) některé byly z části nově upraveny. Tak taxy depositní cís. patentem z 26. I. 1853, č. 18 ř. z., a poplatky za udělení privilegií zákonem patentním z 11. I. 1897, č. 30 ř. z.

I. K taxám za zeměpanské propůjčování milostí náležely:

1. Taxy šlechtické, t. j. taxy za povýšení do stavu šlechtického, za obnovení diplomů šlechtických, za propůjčení predikátů a udělení neb obnovení znaků. Za povýšení do stavu šlechtického placena podle různosti stupně různá taxa (za povýšení do stavu knížecího — v přepočtu korunovém — 25.200 K, hraběcího 12.600 K, stavu svobodných pánů 6300 K, rytířského 3150 K a za jednoduché šlechtictví 2100 K; ženy platily pouze polovici těchto tax). Za obnovení diplomu šlechtického placen pátý díl a za propůjčení praedikátu desátý díl taxy za povýšení do stavu šlechtického. Pokud se týče znaků, prohlášeny za poplatné: spojení znaků (unio armorum) a zlepšení znaku (melioratio armorum).

2. Taxy řádové placeny podle předpisů příslušných statut řádových, z nichž některé však výslovně od placení tax osvobožovaly (tak řád Františka Josefa).

3. Taxy za udělení hodností, k nimž náležely hodnost tajného rady (taxa 12.600 K) a komořího (taxa 2100 K).

4. Taxy za udělení čestných úřadů (na př. číšníka, truksasa).

5. Taxy za udělení neb potvrzení čestných titulů, tak titulů rady dvorního (taxa 1260 K) neb jakéhokoliv titulu rady, na př. stavebního, zdravotního, lesního, komerčního, školního (taxa 315 K).

Taxy pod I. uvedené odpadly po převratu v důsledku odpadnutí svého předmětu dle zák. ze dne 10. XII. 1918, č. 61 Sb., ve znění zák. ze dne 10. IV. 1920, č. 243 Sb. Teprve § 8 zák. ze dne 21. X. 1936, č. 268 Sb., bylo stanoveno, že za propůjčení čsl. řádu nebo čestného odznaku čsl. státnímu občanu nebo za udělení titulu

podle tohoto zákona může býti vybírána taxa ve prospěch státní pokladny. Podrobnosti, zejména o výši, předpisování, vybírání taxy a o osvobození od ní, upraví vláda nařízením.

II. Taxám za propůjčení služeb, jež vyvinuly se ze starší obdobné dávky arrhy, podléhaly jen definitivní jmenování na místa služební, s nimiž byl spojen požitek ze jmění státního neb jemu na roveň postaveného fondu veřejného. Obnos 600 K byl od daně sprostěn. Ze zbytku systemizovaného platu platila se při prvním jmenování taxa činící třetinu platu, při nabytí nového platu vyššího třetinu rozdílu mezi platem dřívějším a novým. Taxe té podléhalo i propůjčení služeb vojenských (důstojníci), obnos osvobozený činil však zde 1200 K (nejv. rozh. z 23. VI. 1878). Od taxy byli osvobozeni úředníci kabinetní kanceláře, ministerstva zahraničních záležitostí (dvor. dekret z 12. X. 1840, č. 5592) a adjuta konceptních praktikantů (dvor. dekret z 27. II. 1844, č. 6650). Taxa byla vybírána měsíční srážkou z příjmu oprávněného ve 12 lhůtách (§ 223) a působila značně tíživě (srov. také můj návrh na zrušení této taxy č. 621 příl. k sten. prot. sněm. posl. XXI. zas. říšské rady 1911).

Placení těchto tax, jež se vybíraly z platů státních zaměstnanců srážkou, převzal v době válečné stát (nař. min. fin. ve shodě se zúčastněnými ministerstvy ze dne 4. XII. 1916, č. 9 ř. z. z r. 1917). Čl. V zák. ze dne 17. XII. 1919, č. 2 ex 1920 Sb., je zrušil. V § 10 vlád. nař. ze dne 22. XII. 1933, č. 252 Sb., bylo při zvýšení pensijní základny zavedeno vybírání zvláštního pensijního příspěvku.

III. Za propůjčování duchovních beneficií kde byla jak uvedeno taxa zrušena zák. č. 89/1862 ř. z. a bylo poznámkou 4. k saz. pol. č. 86/40 zavedeno placení poplatků z komunit, nyní se platí poplatek podle § 6 zák. ze dne 12. VIII. 1921, č. 295 Sb.

IV. Taxy za udělení privilegií. Sem náležejí:

1. Taxy za patenty na nové vynálezy v oboru průmyslovém, jež byly nově upraveny v Rakousku zákonem o ochraně vynálezů (patentním zákonem) z 11. I. 1897, č. 30 ř. z., a vyhláškou min. obchodu a financí ze dne 21. IX. 1901, č. 158 ř. z. Kromě poplatků za podání a řízení ve věcech patentových platí se zvláštní poplatky přihláškové, poplatek přírážkový a roční poplatek za ochranu paten-

tovou. Tyto poplatky nevybírají se ve prospěch finanční správy.

2. Taxy za udělení privilegií (nyní koncesí v ýn. ze 4. V. 1849, č. 238 ř. z.) k pořádání trhů výročních a týdenních. Taxa činí dle zák. taxovního (§ 207) 63 K a dlužno ji tolikráte složit, kolik je trhů výročních v roce, neb týdenních trhů v týdnu. Taxa ta dosud platí a jest jedinou taxou vybíranou podle taxovního zákona ve prospěch finanční správy.

3. Taxa za udělení privilegia ke zřízení akciové společnosti k výhradnímu provozování obchodu výdělečného. Taxu tuto dlužno dle zákona taxovního platiti, pokud není předmětem obchodu nový vynález v oboru průmyslu a tedy nebyla zaplacená taxa sub 2. zmíněná; činí 31 K 50 h za každý rok koncese. Zda taxa ta dosud právně platí není ani v kruzích úředních určito, ač bylo v tom směru pátráno v ministerstvu vnitra, unifikací, financí a zemském finančním ředitelství. S hlediska právního sluší souditi, že ustanovení o této taxe stalo se neúčinné vydáním cís. patentu z 26. XI. 1852, č. 253 ř. z., podle něhož jest k zřízení akciové společnosti třeba zvláštního povolení státní správy místo dřívějšího privilegia.

V. Zákon taxovní znal tyto taxy za různá oprávnění:

a) Za připuštění k advokacii. Taxa byla zrušena čl. IV. zák. ze dne 6. VI. 1868, č. 96 ř. z. Nyní se platí podle odst. 3., § 6, zák. ze dne 3. IV. 1925, č. 54 Sb., pevný poplatek 500 Kč koly, které se nalepí do seznamu advokátů a znehodnotí razítkem příslušné advokátní komory (§ 6 vládn. nař. ze dne 28. IV. 1925, č. 87 Sb.).

b) Za ustanovení veřejným agentem. Zda taxa ta jest dosud praktickou, jest i v kruzích úředních pochybno. Převládá názor, že byla taxa zrušena zvláštní sazbou uvedenou v oboru min. vnitra dávkovým řádem dle nař. 248/1935 Sb. B. č. 27. Za povolení veřejné agencie platí se dávka za úřední úkon od 100—1000 Kč.

c) Za jmenování notářem a sensálem (§§ 212, 213). Místo tax stanovených v §§ 212 a 213 taxovního zák. platí se podle § 6 zák. č. 54/1925 Sb. za každé jmenování nebo přeložení notáře (veřejného notáře) a ustanovení sensálem pro určitý obvod pevný poplatek 500 Kč. Poplatek zapravuje se koly na protokol.

d) Za povolení ke zřízení, změně nebo rozšíření fideikomisu (dle okolností Kč 2100—, 525—, 1575—, 1050—,

262·50). Svěřenství byla zrušena zák. ze dne 3. VI. 1924, č. 179 Sb., a tím odpadlo vybírání taxy.

Zák. č. 269/1936 Sb. stanoví za užívání státní vlajky, státního znaku neb některé jeho části povolené podnikům výdělečným taxu 10.000 Kč ve prospěch státní pokladny, jde-li o symbol svazku území samosprávy ve prospěch tohoto svazku.

VI. Soudní úschova jmění. Místo taxy (§ 218 zák. tax.) vybírají se schovací poplatky podle cís. patentu z 26. I. 1853, č. 18 ř. z. Nyní jsou schovací poplatky upraveny § 12 zák. ze dne 3. IV. 1925, č. 54 Sb.

Poplatky za úschovu se dosud preliminují v rozpočtu a účtují v státním závěrečném účtu v súčtovacím odvětví „Taxy“; (účtování v státním závěrečném účtu odpovídá ustanovení § 31 výnosu min. fin. a nejvyššího účetního kontrolního úřadu ze dne 17. X. 1863, č. 4358 F. M., že státní závěrečný účet má se přimykati přesně na formu rozpočtu).

Vedle toho jsou v státním rozpočtu uvedeny a v státním závěrečném účtu účtovány taxy podle č. IV, 2 — za privilegium ke konání ročních a týdenních trhů. Schovací poplatky dle č. VI sem ovšem nepatří. Správně měly by býti preliminovány v státním rozpočtu pod položkou „Taxy“ pouze taxy podle č. IV, 2 a pak taxy, jež budou stanoveny dle zák. č. 268 a 269/1936 Sb. Taxy, jež staly se „Poplatky“ náležely by správně v rozpočtu do položky „Poplatky“.

V rozpočtu na r. 1937 preliminuje se výnos tax pod tit. 3., § 5, pol. 3., obnosem 849.600 Kč. Z toho připadá na taxy za různá oprávnění (která jsou to rozpočet blíže nedetailuje) 2500 Kč taxy z deposit 840.900 Kč, všechny ostatní příjmy patřící mezi taxy 6200 Kč (i zde detail druhový chybí).

Poslední státní závěrečný účet na r. 1935 uvádí výnos tax: platba Kč 851.156·10, rozpočet 700.000 Kč, náležitost Kč 854.432·18.

Pod pojmenováním „taxa“ byla dříve až do zrušení zák. č. 231/1924 uvedena t. zv. daň branná, nazvaná „taxa vojenská“ (srov. heslo Taxa vojenská — branný příspěvek), jež nyní byla nahrazena t. zv. branným příspěvkem zák. č. 266/1934 Sb.

U loterie obvyklá jest t. zv. „taxa loterní“, jež má povahu taxy za zvláštní oprávnění. Srov. heslo Loterie.

Dosud jsou obvyklými t. zv. „zkušební taxy“ a „taxy za udělení akademických stupňů“. Tyto taxy nebyly a nejsou taxami dle zákona taxovního. Mají povahu

poplatků a býv. sportlů, poplatků to placených úředním osobám in partem salarii. Taxy zkušební došly úpravy, pokud jde o university a vysokou školu zvěrolékařskou zák. č. 344/1921 Sb., na státních školách středních zák. č. 463/1921, 144/1925, 161/1926 Sb., za zkoušky způsobilosti pro učitelství na středních školách č. 232/1921. Četné taxy zkušební jsou vybírány v resortech min. školství, vnitra, zemědělství, zdravotnictví, spravedlnosti a veřejných prací. V přípomínkovém řízení meziministerském nalézá se osnova, jež proponuje inkameraci těchto tax. Z přílohy této osnovy patrné, že jde o 81 případů, kde vybírají se taxy, jež upraveny byly povětšinou výnosy ministerskými.

Taxami za udílení zvláštních oprávnění jsou taxy za udílení akademických stupňů na universitách a na vysoké škole zvěrolékařské č. 344/1921 Sb.

Literatura.

Funk: „Poplatek z převodů na případ smrti dle zák. ze dne 9. II. 1850, č. 50 ř. z., a jeho dodatků se zřetelem k historickému vývoji“, I. díl (Praha, 1902); Koscyński: „Untersuchungen über ein System des österr. Gebührenrechtes“ (Finanzarchiv XV.); v. Myrbach: „Taxen“ (Österr. Staatswörterbuch, 2. vyd.); Widmer: „Zur Geschichte des Stempel- und Gebührenwesens in Österreich“ (Zft. f. Volksw., 1897); Talíř-Drachovský: „K dějinám rakouského taxovníctví“, 1906/1912; Funk: „Naše berní právo“, 1936, část pátá, a týž: „Finanční věda“, 3 vyd. 1930; ze spisů starších zejména: Kremer: „Erörterung des Stempel- und Taxgesetzes vom 27. Jänner 1840“ (Víděň 1840).

Vilém Funk.

Taxa vojenská — branný příspěvek.

I. Všeobecné poznámky. — II. Právní stav v RČS. až do konce r. 1920 (vojenská taxa). 1. Recepce předpřevratových norem a jejich změny provedené čl. právním řádem. 2. V. t. v zemích České a Moravskoslezské. 3. V. t. v zemích Slovenské a Podkarpatoruské. — III. Právní stav v RČS. od r. 1935 (branný příspěvek). 1. Historie zák. č. 266/1934 Sb. z. a n. a vlád. nař. č. 110/1936 Sb. z. a n. 2. Zásady, na nichž je vybudován zákon o brém p-u: a) Forma br-ého p-u. b) Subjekty br-ého p-u. c) Vybírání br-ého p-u. d) Opravné prostředky v řízení, týkajícím se ukládání br-ého p-u. 3. Finanční efekt br-ého p-u.

I. Všeobecné poznámky. 1. V četných státech se všeobecnou brannou povinností se došlo záhy k poznání, že vykonávání této povinnosti je spojeno s určitými osob-

ními i hmotnými obětmi, jež postihují jednostranně toho, kdo je k vykonávání vojenské služby přidržen, a jichž jsou ušetřeni ti, kdož vojenskou službou povinni nejsou; bylo proto uznáno za spravedlivé, aby jednostrannost vojenského břemene takto vznikající byla vhodným způsobem vyrovnána, a to uložením peněžitého plnění (veřejnoprávní dávky), které by bylo částečným ekvivalentem (v penězích) za službu vojenskou; název tohoto plnění byl různý (vojenská daň, vojenská taxa a j.).

Účelem takového peněžitého plnění nebylo vždy opatření úhrady potřeb veřejných, neboť šlo tu o dávku, která byla často jen velmi málo výnosná a stěžejí postačovala k úhradě nákladů nutných na její ukládání a vymáhání. Touto dávkou byl sledován zpravidla účel mravně výchovný, postihnouti určitým způsobem — vzhledem k všeobecné povinnosti branné — i ty, kdož pro neschopnost k vojenské službě anebo z jiných důvodů vojenskou službu nekonají.

To byl též důvod, proč byla zavedena vojenská taxa v bývalé monarchii rakousko-uherské a proč došlo k úpravě této věci i v RČS.

2. Veřejnoprávní dávku, o níž byla řeč, třeba lišiti od peníze, jehož zaplacením se mohli v některých státech muži vykoupiti z vojenské služby, k níž byli povinni.

Takové výkupné bylo zavedeno — pod názvem „osvobozovací taxa“ — i v bývalé monarchii rakousko-uherské (viz nařízení vrchního armádního velitelství, ministerstva vnitra a ministerstva financí z 21. II. 1856, č. 27 ř. z., vydané na základě nejvyššího rozhodnutí z 13. II. 1856) a bylo zrušeno teprve branným zákonem z r. 1868; ti však, kdož zaplacením taxy již dosáhli osvobození od vojenské služby, zůstali podle čl. IV. citovaného branného zákona i nadále od této služby osvobozeni. Výše osvobozovací taxy byla každoročně určována a vyhlášována v říšském zákoníku. V roce 1856 činila 1500 zl. konv. měny a v roce 1866 1000 zl. rak. měny.

Rozdíl mezi osvobozovací taxou (výkupným) a v-ou t-ou (vojenskou daní) je podstatný. Osvobozovací taxu nebylo lze uložití proti vůli jednotlivcově, nýbrž na něm záleželo, chtěl-li se ucházeti o osvobození od vojenské služby zaplacením příslušného peníze (výkupného). Naproti tomu v. t. (daň) jest na vůli jednotlivcově nezávislá; osobám branné povinnosti podléhajícím není